

Tasavvufta Sekr ve Sahv Kavramları

The Notions of Sukr and Sahw in Sufism

Öz

Sözlükte içki içip sarhoş olmak, kendinden geçmek gibi manalara gelen sekr kavramı tasavvuf ilminde kuvvetli bir feyzin (vârid) tesiri ile şuur halinin kaybedilmesi anlamını taşımaktadır. Sahv kavramı ise sözlükte sekr kavramının zıttı olarak kendine gelmek, iyileşmek ve uyunmak gibi manalara gelmekle beraber tasavvuf ilminde, şuur haline tekrar dönülerek manevî sarhoşluktan ayılmayı ifade etmektedir. Bu anlamda mutasavvıfların genel olarak kullandıkları kavramlar sekr ve sahiv eksensiz olmak üzere iki ana kola ayrılmaktadır. Sekr ve sahiv kavramları mutasavvıfları tasavvufun ilk dönemlerinden itibaren sekr ve sahiv ehli şeklinde ikiye ayırmıştır. Bu ayrımın sonuçlarını hemen hemen bütün tasavvufi kavramlarda ve düşüncelerde görmek mümkündür. Dolayısıyla tasavvufi düşüncedeki sekr ve sahiv kavramların değişik perspektiflerle ele alınması diğer tasavvufi kavramların anlamsal zemini idrak etme açısından önem arz etmektedir. Çalışmada yöntem olarak öncelikle sekr, daha sonra sahiv kavramı incelendi. Çünkü sahiv, sekr halinin bir neticesidir. Sekr kavramının lügat ve istilâh manaları zikredildikten sonra mutasavvıfların konuyla alakalı temellendirdiği ayet ve hadisler ele alındı. Böylelikle konuya yüzeysel de olsa Kur'an ve sünnet açısından bakılmaya çalışıldı. Sahiv kavramı için de aynı usul takip edildi. Son olarak sekr ve sahiv kavramlarının mukayesesi yapılarak bazı çıkarımlarda bulunuldu. Çalışma neticesinde ise tasavvuf ilminde sekr ve sahiv kavramlarının kelime manalarının dışında yeni bir anlam kazandığı görülmüştür. Lügatlerde maddî bir sarhoşluk ve uyanıklık halini ifade eden sekr ve sahiv kavramları, tasavvufta daha çok manevî sarhoşluk ve uyanıklık anlamında kullanıldığı gözlemlenmiştir. Fakat sekr ve sahiv kavramlarının tasavvuftaki bu anlamlarıyla Kur'an ve hadiste doğrudan geçmediği tespit edilmiştir. Kavramlara getirilen bu yeni anlamların mutasavvıflar tarafından bazı ayet ve hadislerden tasavvufi yorumlarla istidlâl edildiği görülmüştür. Bunların dışında sekr ve sahiv kavramları mukayese edildiğinde mutasavvıfların daha çok sahiv halini benimsediği, uzun süreli sekr halinin Allah olan kulluğu hakiki manada yerine getirme hususunda sorun teşkil edeceği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Sekr, Sahiv, Hal, Makam.

Abstract

The Sufi concept of sukr, which literally means being intoxicated to the point of passing out, refers to the loss of consciousness resulting from a powerful inspiration (wârid). Conversely, the concept of sahiv literally means regaining consciousness, recovering, and waking up, but in Sufism, it refers to returning to a state of consciousness after sobering up from spiritual intoxication. Therefore, the concepts often used by Sufis are divided into two main categories based on sukr and sahiv. The concepts of sukr and sahiv have categorised the Sufis into two groups since the earliest periods of Sufism: people of sukr and those sahiv. One could see that this distinction is captured in almost all Sufi concepts and thoughts. Therefore, it is important to consider sukr and sahiv in Sufi thought from different lenses to appreciate the semantic background of other Sufi terms. Methodologically considered, the analysis of sukr preceded that of sahiv in the present study as sahiv is the outcome of the state of sukr. After mentioning the literal and idiomatic meanings of sukr, the verses and hadiths that the Sufis cited about this issue were examined. Thus, the term was studied using the perspective of the Qur'an and the Sunnah, albeit superficially. The same procedure was followed for sahiv. Finally, some inferences were made by comparing these two concepts. By comparing these two concepts, the study revealed that sukr and sahiv gained new meanings in Sufism, beyond their literal meanings of material intoxication and wakefulness, respectively. The study found that these concepts are mostly used to express spiritual intoxication and wakefulness in Sufism. However, it was also noted that the concepts of sukr and sahiv are not directly mentioned in the Qur'an and hadiths with their meanings in Sufism. Sufi interpretations of some verses and hadiths led to new meanings for these concepts. Moreover, it was observed that Sufis mostly adopt the state of sahiv, as prolonged sukr could hinder the proper fulfilment of servitude to Allah.

Keywords: Sufism, Sukr, Sahiv, Hâl, Maqâm.

Eyüp İNCE

Dr. Öğr. Üyesi., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Tasavvuf Anabilim Dalı / Lecturer Dr., Bilecik Şeyh Edebali University Faculty of Islamic Sciences Department of Sufism eyup.ince@bilecik.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-6195-2980> <https://ror.org/00dzfx204>

Makale Türü-Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Received: 05.01.2023
Kabul Tarihi/Accepted: 22.03.2023
Yayın Tarihi/Date Published: 25.03.2023

Atıf / Cite as: İnce, E. (2023). Tasavvufta Sekr ve Sahiv Kavramları. *Turkish Academic Research Review*, 8 (1), 157-170.

Değerlendirme/Peer-Review: Ön İnceleme: İç Hakem (Editörler). İçerik İnceleme: İki Dış Hakem/Çift taraflı körleme. Single anonymized-One internal (Editorial Board). Double anonymized-Two external.

Benzerlik Taraması/Plagiarism Checks: Yapıldı-Turnitin/Yes-Turnitin.

Yayıncı/Published: Published by Mehmet ŞAHİN Since 2016- Akdeniz University, Faculty of Theology, Antalya, 07058 Turkey.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. Eyüp İnce

Çıkar Çatışması/Conflicts of Interest: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. / The author(s) has no conflict of interest to declare.

Finansman/Grant Support: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır. / The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Etik Bildirim/Complaints: turkisharr@gmail.com

Telif Hakkı & Lisans/Copyright & License: Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Giriş

Her ilim dalının kendine ait usulü, tabirleri ve ıstılahları bulunmaktadır. Bu anlamda tasavvufun da kendine has usulü, dili ve kavramları mevcuttur. Söz konusu bu kavramların efrâdını cami' ve ağıyarını mâni' (kapsamına girenleri içeren, kapsam dışı kalanları dışlayan) bir şekilde tanımlanması, onların doğru anlaşılması açısından önemlidir (Kırcı, 2021, s. 96). Tasavvufi terminoji ilk dönemlerinde zuhur ederek günümüze kadar gelişimini devam ettirmiştir. Bu anlamda özellikle tasavvuf ve tarikatlar döneminde sûfi terimlerin izah edildiği çok sayıda eserler yazılmıştır. Tasavvuf, kâl ilminden daha çok hâl ilmi olduğu için bu alanla alakalı kavramların anlaşılması da güçtür. Tasavvufi ıstılahların anlam derinliğini tam olarak anlamak ancak ehil kimselerin işidir. Tasavvufi terimlerin anlam derinliği, daha çok yaşanmış manevî tecrübelerden kaynaklanmaktadır. Diğer bir ifadeyle bu ilme ait kavramların anlaşılmasının zor olmasının sebebi İslam dininin takvâ boyutuyla yaşanmaya çalışılmasıdır. Fakat başlı başına ıstılahlar, idrak edilmesi zor olan tasavvuf ilmini veya tasavvufi meseleleri kolaylaştırdığı gibi bu ilmi öğrenmek isteyen kimseler için de zemin oluşturmaktadır. Bu açıdan çalışmaya konu olmuş sekr ve sahv kavramlarının farklı yönleriyle ele alınması önem arz etmektedir.

Klasik tasavvuf kaynaklarında kavramlar “makamlar ve haller” şeklinde tasnif edilerek açıklanmaktadır. Tasavvuf ilminde makam; kişinin Allah'ın emirlerini yerine getirme, muhabbet, sevgi, mücâhede, uzlet, ri'yâzet gibi hususlarda Allah katındaki manevî konumu olarak tarif edilmektedir. Hal ise ilâhi bir lütuf olarak kişinin kalbine gelen hissiyatları ihtiva etmektedir (Demirci, 1997, 15: 216). Diğer bir ifadeyle manevî ve ruhî duyguları belirtmektedir.

Özellikle “değişme, dönüşme, durum” gibi manalara gelen hal kavramı kelime manası itibariyle parlayıp sönen ve sürekliliği olmayan şimşeğe benzetilmektedir. Hal, isminden de anlaşıldığı gibi geçici bir şeyi ifade etmektedir. Cüneyd-i Bağdâdî (ö. 297/909), “Hal, kalplere inen bir durumdur.” diyerek bu hususa işaret etmektedir (Serrâc, 1996, s. 41; Kuşeyrî, 1980, s. 109; Cebecioğlu, 2017, s. 131; Demirci, 1997, 15/216).

Tasavvuf ilminde hal, dinî his ve heyecanlar manasına gelmektedir. Kendiliğinden kalbe gelen hüzn, neşe, sıkılma, sevinme, korkma ve ümit gibi duyguları ifade etmektedir. Haller, amellerin mirası ve neticesi olarak sayılmaktadır. Ameli doğru ve sıhhatli olanların dışındaki kimseler hallere sahip olmazlar. Amelleri doğru ve sıhhatli bir şekilde yerine getirmenin ilk şartı da Kur'ân ve sünnet bilgisine sahip olmaktır (Kelâbâzî, 2016, s. 143). Haller, kula verilen ilahî bağışlar veya hibeler olarak kabul edildiğinden dolayı kalbe vârid olan şeyin ilahî veya şeytanî olduğunu anlamak için öncelikli olarak Kur'ân ve sünneti bilmek gerekmektedir (Kuşeyrî, 1980, s. 109).

Mutasavvıfların durumuna göre haller, hâkim olanlar ve mahkûm olanlar şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Hallerine hâkim olamayıp mahkûm olan mutasavvıflar söz ve davranışlarına hükmedememektedir. Bu durumdayken şer-î hükümlere uygun düşmeyen söz ve davranışlar sergileyebilmektedir. Bu sebeple bulunmuş olduğu hal süresince mükellefiyetleri bulunmamaktadır. Hallerine hâkim olanlar ise sözlerinde ölçülü, davranışlarında dengeli kimselerdir. Şer-î düsturlar çerçevesinde hareket etmektedirler. Peygamberler ve bazı veliler hallerine hâkim olan kimselerdir. Nitekim ilk başta haline mağlûb olan sâlik, tasavvuf yolunda sebat edip ilerledikçe haline hâkim olmaya başlamaktadır (Demirci, 1997, 15:216).

Tasavvuf kaynaklarında haller ile makamlar arasındaki bazı farklar zikredilmektedir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

1-Makamlar çalışılarak kazanılır fakat haller Allah vergisidir (Mevâhib). Yani biri kesbi diğeri vebîdir. İnsanın gayret ve iradesi olmadan Allah tarafından ihsan edilir. Kişi bildiğiyle amel ederse Allah ona bilmediğini ihsan eder. Kulun ameli ne ölçüde iyi ve güzel olursa nail olduğu haller de o nispette saf ve ulvî olur.

2-. Makamlar bâkî ve daimîdir. Haller ise sürekli olarak değişkenlik arz eder kalıcı değildir.

3-Halde değişme vardır makamda ise süreklilik vardır.

4-Hal sahibi halinde yükselir makam sahibi ise makamında temkin üzeredir.

5-Seyr-ü sülûkte makamların belirli bir ölçüde sıralaması vardır fakat haller ile alakalı böyle bir şey söylemek pek mümkün değildir (Serrâc, 1996, ss. 41-42; Kelâbâzî, 2016, ss. 143-144; Kuşeyrî, 1980, ss. 108-109; Demirci, 1997, 15:216-218; Uludağ, 2003, 27:409-410).

Sekr ve sahv seyr-i sülûk yolundaki müridin tecrübe etmiş olduğu iki manevî hali ifade etmektedir. Bu kavramlar bazı tasavvufî eserlerde makam olarak geçmekle beraber çoğunlukla hal olarak ifade edilmektedir (Hal olarak geçen kaynaklar: Serrâc, 1996, ss. 333-334; Kelâbâzî, 2016, ss. 189-191; Kuşeyrî, 1980, ss. 123-125. Makam olarak geçen kaynaklar: Hucvîrî, 1980, ss. 414-418; Herevî, 1988, ss. 120-121). Kendinden geçip sarhoş olmak manasına gelen sekr, kendine gelip ayık olma anlamındaki sahv kavramıyla daima beraber zikredilmektedir. Sekr ve sahv halleri sonucunda fenâ ve bekâ mertebelerine ulaşılmaktadır. Ayrıca bu kavramlar tasavvuf terminolojisinde özel bir öneme sahiptir ve özellikle Cüneyd-i Bağdâdî'nin Bâyezîd-i Bistâmî (ö. 234/848)'ye yönelik eleştirileriyle irtibatlı olarak zikredilmektedir (Schimmel, 2004, s. 145).

Çalışmada öncelikle sekr, daha sonra sahv kavramını inceleyeceğiz. Çünkü sahv, sekr halinin bir neticesidir. Sekr kavramının lügat ve ıstılah manalarını zikrettikten sonra mutasavvıfların konuyla alakalı temellendirdiği ayet ve hadisleri ele alacağız. Sahv kavramı için de aynı usulü takip edeceğiz. Son olarak sekr ve sahv kavramlarının mukayesesini yaparak bazı değerlendirmelerde bulunacağız.

1. Sekr Kavramının Lügat ve İstılah Manası

Sekr kavramı sözlükte “içki içip kendinden geçmek, mest olmak, sarhoş olmak” anlamlarına gelmektedir (İbn Manzûr, ty., 4: 372; Fîrûzâbâdî, 1998, 2:52). Terim olarak ise kuvvetli bir feyzin (vârid) etkisi ile gaybet haline geçiş manasında kullanılmaktadır (Kuşeyrî, 1980, s. 201; Kelebâzî, 2016, s. 190; Herevî, 1988, ss. 97-98). Gaybet ise sâlikin, şuur halini kaybetmesidir (Akkuş, 1996, 13:409). Sekr, başka bir ifadeyle seyr-ü sülûk anında gelen feyzin tesiriyle müridin kendinden geçişini ifade etmektedir. Bu hali tecrübe eden mutasavvıf, sükrân olarak isimlendirilmektedir. Sekr kavramının zıttı olarak sahv (uyanıklık) kullanılmaktadır. Bu sebeple kaynaklarda sekr, sahv kavramıyla birlikte incelenmektedir (Kartal, 2009, 36:334).

1.1. Kur'ân ve Sünnette Sekr

Mutasavvıflara göre Kur'ân'ı Kerîm'de “*Rabbi dağa tecelli edince onu yerle bir etti ve Mûsâ bayılarak yere yığıldı.*” (Arâf 7/143) ayetiyle sekr haline işaret edilmektedir (Kartal, 2009, 36:334-335). Allah lütfü kerimiyle dağa tecelli ettiğinde Hz. Musa'nın yere yığılıp bayılması sekr halinin bir türü olarak yorumlanmaktadır. Zira mutasavvıfların nazarında Hz. Musa Allah'ı tecelli etmesiyle kalbinde meydana gelen manevî hazzın tesiriyle sekr halini yaşamıştır (Kuşeyrî, 1980, ss. 124-125). Bunun yanı sıra Hâce Abdullah Herevî (öl. 481/1089) Hz. Musa'nın “*Rabbim (ne olur) bana kendini göster, sana bakıp göreyim.*” (Arâf 7/143) şeklindeki nidasına karşılık sekr halini yaşadığını ifade etmiştir (Herevî, 1988, ss. 97-98).

Sûfî müfessir Şehâbeddîn Mahmûd Âlûsî (öl. 1270/1854) sekr halini ilahî aşka bağlamaktadır. “*Eğer Allah’ı seviyorsanız O’na tabi olun.*” (Âl-i İmrân 3/31) ayetini bu düşünce doğrultusunda yorumlamaktadır. Ayetin yorumunda sekr halinde olanların hayranlık içinde olduğunu ve bu sevginin havasu’l-havas kimselerin mertebesi olduğunu bildirmektedir. Ayrıca sekr halinin ilahî cezbeden kaynaklandığını ifade etmektedir (Âlûsî, 1995, 3:129).

Hucvîrî (öl. 465/1072)’ye göre “*Attığın zaman sen atmadın Allah attı.*” (Enfâl, 8/17) ayeti sekr halini ifade etmektedir. Zira ona göre ayetin muhatabı olan Hz. Muhammed o anda sekr halinde olduğu için atma eylemini kendisi değil Allah gerçekleştirmiştir. Nitekim ayette geçen atma eylemi Hz. Muhammed’e değil direk olarak Allah’a dayandırılmıştır (Hucvîrî, 1980, 2:414).

Zikredilen bu ayetlerin dışında “*Sana içki ve kumarı soruyorlar.*” (Bakara 2/219) “*Her nefis ölümü tadacaktır.*” (Âl-i İmrân 3/185) ve “*Ey iman edenler sarhoş olduğunuz halde namaza yaklaşmayın.*” (Nisâ 4/43) ayetleri sekr kavramı bağlamında yorumlanmıştır. Söz konusu ayetler bağlamında ölüm anı sekr hali olarak tanımlanmış ve içki sebebiyle sarhoş olan namazdan engellendiği gibi gaflet sebebiyle sarhoş olan da vuslattan mahrum bırakıldığı ifade edilmiştir. (Kabakçılı, 2015, 220-222).

Sâlikin kalbine ansızın gelen hal ve ilhamlara vârid denilmektedir. Sekr halinin oluşmasında kuvvetli bir vâridin etkisi büyüktür. Sekrin de kendi içerisinde mertebeleri, çeşitleri bulunmaktadır. Söz gelimi vâridin tesiriyle nefsin büyük bir coşkuyla kendinden geçmesi sekr-i tabîdir. Aklın kendi delil ve burhanının sarhoşluğuna uğraması sekr-i aklîdir. Tabî olan sekr Allah’a iman eden kullara aittir, aklî sekr ise marifet sahipleri tarafından tecrübe edilmektedir. Bir de sekr-i ilahî vardır ki bu da kâmil kimselerin sekridir. “*Allah’ım benim sendeki hayretimi artır.*” (Muteber hadis kitaplarında bulunamamıştır) anlamındaki hadis ise sekr-i ilahî halini yansıtmaktadır (İbn Arabî, 2007, 2:544).

Tasavvuf ilminde ruhsal haz ve heyecanları ifade eden hallere büyük önem verilmektedir. Üstelik hal ehli olmak büyük mutluluk olarak kabul edilmektedir. Sekr hali bu hususta örnek gösterilebilir. Mutasavvıflar sekr halinin önemini anlatmak için Hz. Peygamber’in sohbetlerinde farklı bir manevî hüviyete bürünen Hanzale b. Rebî’i (ö.45/665) örnek olarak zikretmektedirler. Hanzale, Hz. Peygamberin sohbetindeyken cennet ve cehennem görüyormuşçasına bir hal yaşayarak farklı bir havaya bürünmekteydi fakat Peygamberin huzurundan ayrılınca bu durum kendisinden yok oluyordu (Müslim, 2006, 1260-1261). Dolayısıyla Hz Peygamber, bu halini kendi içinde tanımlayamayan Hanzale’ye hallerin bazen olabileceğini fakat sürekli olmayacağını bildirmiştir (Serrâc, 1996, s. 190; Demirci, 1997, 15:216).

1.2. Tasavvufta Sekr

Tasavvuf ilminde sekr, somut âlemdeki varlık ve olayların ayrımını yapmaktan gâib olmak anlamına gelmektedir. Yani temyiz gücünü yitirme halini ifade etmektedir. Sekr halinde olan kimse, Hakk’a vasıl olmanın tesiriyle cüz-i iradesini kullanmakta zorlanarak kendisine uygun düşen şeylerle zıddını ayırt edememektedir. Diğer bir deyişle Hakk’a vasıl olmanın meydana getirdiği galebe hali, kişinin kendisine haz veren şeyle elem veren şey arasını ayırt etme özelliğini ortadan kaldırmaktadır. Manevî his ve heyecanların, muhabbet, aşk, şevk, vecd ve cezbe gibi duyguların etkisiyle meydana gelen hale sekr, bu tarz sebeplerle manevî sarhoşluk hali yaşayan kimseye de sekrân denilmektedir (Kelebâzî, 2016, ss. 190-191). Vecd sahibi olmadığı halde ve manevî

bir sarhoşluk hali yaşamadığı halde zoraki olarak sekri elde etmeye çalışan kimselere ise tesâkür denilmektedir (Cebecioğlu, 2017, s. 344). Diğer bir ifadeyle sekr numarası yapmak tesâkür olarak ifade edilmektedir.

Tasavvufta sekr halini temsil eden Bâyezîd-i Bistâmî (ö. 234/848)'dir. Kendisi tasavvufî düşüncede sekr, fenâ, melâmet, tevhid, mârifet, muhabbet gibi konularda sarf ettiği söz ve şathiyeleriyle meşhurdur. Düşünce olarak sâlikin manevî sarhoşluk halinde kendinden geçip, benliğini yok ederek Hakk'a vasıl olması gerektiğini savunmaktadır (Hucvîrî, 1980, s. 295).

Hakk'a vasıl olmak için kulun rabbine çeken ezeli inayeti olması gerekmektedir. Bu nedenle kul sürekli sahv ve sekr hali arasında gel git yaşamaktadır. Sekr, kişinin akli melekelerini yitirmesiyle meydana gelen manevî bir haldir. Örneğin şarap içmekten dolayı sarhoş olan kimsenin durumu bu hususta örnek gösterilebilir. Şarap içen kimse sarhoşluğu sebebiyle bir takım eylem ve söylemlerde bulursa da bunlara akli olarak müdahale etmesi mümkün değildir. Çünkü akli melekelerini yitirmiştir. Fakat şarap içmenin verdiği sarhoşlukla manevî duyguların etkisiyle meydana gelen sekr hali arasında çok büyük farklar bulunmaktadır. Manevî sarhoşluk yani sekr hali her şeyden önce Allah'a olan muhabbetten kaynaklanmaktadır. Daha sonra vecd, cezbe, tevfik ve Allah'ın inayeti bu halin oluşmasındaki en önemli faktörlerdir. Kişide sekr halinin oluşmasında kendi cehd ve gayretinin çok bir etkisi bulunmamaktadır. Zira sekr, daha çok Allah'ın sevdiği kullarına bahşetmiş olduğu ilahî bir ikramdır. Dolayısıyla bu hal mahbupların hali olup muhiplerin hali değildir. Mahbuplar Allah'ın kendilerini sevdiği kimselerdir. Muhipler ise Allah'ı seven kimselerdir (Kayserî, 2013, ss. 46-47). Yani sekr halini yaşamak için Allah'ı sevmek yeterli değil Allah'ın da o kulunu sevmesi gerekmektedir.

Tasavvufî düşüncede sekr, aklın nurunun, zâtın nurunun ışığında kaybolması nedeniyle zâhirî ve bâtinî ahkam arasında ayırım yapma kabiliyetinin yok olmasıdır. Sekr ehli iki türlüdür. Birincisi zâtın (Allah) muhipleridir ki onların kaynağı zâttır. İkincisi sıfatların muhipleridir ki onların kaynağı Hakk'ın sıfatlar âlemidir. Sıfatlar âleminden olan sekr, zâtın nurlarının eserlerinden olan sekr kadar kuvvetli değildir. Kaynağı zâtın nurları olan sekr halinde "Sübhânî" ve "Ene'l-Hak" gibi lafızlar telaffuz edilebilir (Kâşânî, 2010, ss. 138-139).

Sekr, kâmil manada olmazsa ve duygular tam olarak kaybolmazsa bu durumdaki sâlike mütesâkir denilmektedir. Sekr-i tabî ve sekr-i ilahî olmak üzere iki türlü sekr bulunmaktadır. Özellikle sekr-i ilahî halindeki sâlikin Kur'ân ve sünnete aykırı söz ve davranışlara itibar edilmesi uygun değildir. Zira sâlik, sekr halinde akli melekelerini yitirmektedir ve kendisine gelen vâridin etkisi altına girmektedir. Bu durumdaki mesnetsiz sözlere ise şatahât denilmektedir (Cebecioğlu, 2017, s. 296). Örneğin "Sübhânî" ve "Ene'l-Hak" gibi lafızlar bu türden söylemlerdir.

Kuşeyrî'ye göre sekr hali ancak vecd ve muhabbet sahibinde meydana gelmektedir. Zira Kuşeyrî, zâhirî ve bâtinî sebepleri bırakıp Allah'a yönelen sekr sahiplerinin, Allah'ın cemal tecellisini seyredince sekr halini yaşadığını ifade etmektedir. Ayrıca vecd ve muhabbet ehlinin ruhunun, bu iki unsurla oynaşp kalp sarhoşluğu yaşadığını bildirmektedir. Sekr halini yaşayan mutasavvıfın durumunu da şu şekilde izah etmektedir: "Her şeyi Allah ile her şeyde Allah'ı görür, her sesle O'nu zikreder. Evrende işitilen bir ses, sohbet anında duyulan bir kelime veya cümle, Allah'ı zikredilen meclisteki bir nağme sekr vesilesi olabileceği gibi cehennem de dehşetini anlatan bir ayet de sekr halini yaşatabilir." (Kuşeyrî, 1980, ss. 124-125).

Davûd-i Kayserî (ö. 751/1350) sekr halini, veliliği kazanma yollarından biri olarak görmektedir. Ona göre seyr-ü sülûk yolundaki sâlik münzevî bir hayatı tercih ederek ve daima Allah'ı zikredip ona ibadet ederek

kalbini dünyevî sevgilerden arındırmaktadır. Ayrıca halvet, murakabe ve muhasebe gibi manevî tecrübeleri tadarak nefis tezkiyesi yapmaktadır. Dolayısıyla bâtinî (içsel) olarak tamamıyla Allah'a yönelmektedir. Böylece kendisinde sekr ve onunla irtibatlı vecd, vicdan, şevk, zevk, heymân ve aşk gibi haller zâhir olmaktadır. Aşk, sâlike tekrar tekrar sekr halini yaşatmaktadır. Nihayetinde bu durum sâlikî nefisinden fâni kılıp kalbî manalara, sırrî hakikatlere ve ruhî nurların müşahedesine erişirmektedir (Kayserî, 2013, s. 149).

Aklı yitik kimseler için kullanılan deli tabiri sekr kavramıyla bazen karıştırılmaktadır veya aynı manaya geldiği düşünülmektedir. Fakat esasında bu iki kavram arasında büyük farklar bulunmaktadır ve asla sekr sahibine deli tabirini kullanmak doğru değildir. Söz gelimi sekr sahipleri olan Bâyezîd-i Bistâmî (öl. 234/848), Hallâc-ı Mansûr (öl. 309/922), Şems-i Tebrizî (öl. 645/1247), Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (öl. 672/1273) için sekr ifadesi kullanılır fakat deli ifadesi kullanılamaz. Tasavvuf ilminde daha çok fenâdan sona bekâ önemlidir. Diğer bir deyişle ayıklık hali daha çok ön planda tutulmaktadır. Zira devamlı manevî sarhoşluk içinde olan kimselerin Allah yolunda hizmet etmesi söz konusu değildir. Süfiler özellikle bu hususta, “Eğer siz Allah’a (dinine) yardım ederseniz, Allah da size yardım eder.” (Muhammed 47/7) ayetini ve “Kavmin efendisi onlara hizmet edendir.” (Aclûnî, 2000, 1:528) hadisini kendilerine düstur edinmişlerdir (Cebecioğlu, 2017, ss. 78-79). Dolayısıyla delilik uzun süreli bir aklın yitirilmesini ifade ederken sekr hali geçici bir süre gaybete dalmayı ifade etmektedir.

2. Sahv Kavramının Lügat ve İstilah Manası

Sekr kavramının zıttı olan sahv sözlükte “kendine gelmek, iyileşmek ve uyunmak” gibi manalara gelmektedir (Ferâhîdî, 2003, 381). Fîrûzâbâdî (öl. 817/1415) sahvı, bulanıklık ve sarhoşluk halinin yok olması olarak tanımlamaktadır. Ayrıca hükümsüzlük yani yaptıklarından sorumlu olmama halini terk etme olarak yorumlamaktadır (Fîrûzâbâdî, 1998, s. 1302). Cürcânî (öl. 816/1413) ise kişinin kendini kaybetmesinden ve duyusunun yok olmasından sonra duyarlı olmaya geri dönmesi olarak tanımlamaktadır (Cürcânî, 1997, s. 137). Yani sâlikin yitirdiği hisleri tekrar kazanması olarak tarif edilebilir

Terim olarak sahv, sâlikin kendisine gelen vârid ve ilhamın etkisiyle şuurunu kaybetme sonrasında kendine gelip mahlûkatı görüp hisseder hale gelmesidir. Diğer bir deyişle manevî sarhoşluktan ayılmayı ifade etmektedir (Kuşeyrî, 1980, ss. 123-124). Sahv biri gafletteki sahv, diğeri muhabbetteki sahv olmak üzere iki türdür. Gaflet sahvında Allah ile kul arasında kalın bir perde bulunmaktadır. Gaflet sahvı aslında bir tür sarhoşluk yani sekr halidir. Gaflette ayık olduğunu zannedenlerin kimi kuvvet veya kudret, kimi evlad, kimi zafer sarhoşudur. Bu tarz durumlar maddî veya nefsanî sarhoşluk sebebidir. Kişi kendini sahv halinde zannetse de esasında o gaflet durumundadır. Muhabbet sahvı ise apaçık bir keşif halidir (Hucvîrî, 1980, 2:414). Diğer bir ifadeyle Allah'ın hakikatlerini saf, duru ve berrak bir şekilde keşfetmeye çalışma halidir.

2.1. Kur'ân ve Sünnette Sahv

Mutasavvıflar “Onların kalplerinde korku yatışınca ‘Rabbimiz ne buyurdu?’ derler. Onlar da ‘Hakki söyledi.’ derler.” (Sebe 34/23) ayetini sahv kavramı kapsamında yorumlamışlardır. Ayette geçen korku halinden kurtulmayı sahv olarak tanımlamışlardır (Herevî, 1988, s. 121). Ayette bahsedilenlerin tam olarak kim olduğu bilinmemektedir fakat Allah'ın kudreti karşısında kulun müthiş bir korku içerisine kapılması bilinen bir gerçektir. Bu öyle bir korku ki insanın aklını başından almaktadır. İşte tam bu anda Allah kullarına gönül

ferahlığı bahşederek sahv halini yaşatmaktadır. Yani havf (Allah korkusu) kaynaklı sekr halinden recâ (Allah'ın rahmetini ümit etme) maksatlı sahv haline dönüş gerçekleşmektedir.

Sahv kavramına dair diğer bir ayet ise Hz. Davud'un Câlût ile olan mücadelesinin anlatıldığı ayettir. Hücûvî'ye göre Hz. Davud, Câlût'u öldürdüğü esnada sahv halindedir. Zira ayette “*Davud, Câlût'u öldürdü.*” (Bakara 2/251) buyrulmaktadır (Hucvîrî, 1980, 2:496). Ayette geçen fiilin Hz. Davud'a isnad edilmesi onun öldürme eylemini sahv halinde gerçekleştirdiğine işaret etmektedir (Erkaya, 2015, ss. 305-306).

“*Zekeriya, 'Rabbim! (çocuğum olacağına dair) bana bir alâmet ver' dedi. Allah da şöyle dedi: 'Senin için alâmet, insanlarla üç gün konuşamaman, ancak işaretleşebilmendir. Ayrıca Rabbini çok an, sabah akşam tesbih et.'*” (Âl-i İmrân 3/41) ayetindeki “*sabah akşam*” vakitleri de sahv hali olarak değerlendirilmektedir (Âlûsî, 1995, 3:153). Zira özellikle sabah vakti, gecenin uyku sarhoşluğundan (sekr) gündüzün aydınlatici nuruna uyanmayı (sahv) ifade etmektedir.

Ayrıca Ashab-ı Kehf kıssasının anlatıldığı “*Onları uyandır ki, iki taraftan hangisinin kaldıkları süreyi daha iyi hesap edeceğini bilelim.*” (Kehf 18/12) ayeti mutasavvıflar tarafından sahv hali açısından yorumlanmaktadır. Söz gelimi Kuşeyrî, Ashab-ı Kehf'in Allah tarafından uykularından uyandırılmasını, sahv hallerine ve temyiz özelliklerine yeniden döndürülmesi olarak yorumlamaktadır (Kuşeyrî, 2013, 2:380).

Kıyame suresindeki “*O gün yüzler ışı ışı parlar.*” (Kıyame 75/22) ayeti ise mahşer gününde Allah'ı müşahede eden kulların sahv halinde olduğuna işaret etmektedir. Çünkü onlar hayret ve dehşet içinde değildirler. İbn Acibe, 1998, 7:192). Dolayısıyla buradan hareketle sahv halinde bulunan kimsenin sükûn halinde olduğu sonucuna varmak mümkündür. (Kabakçılı, 2015, 220-222).

Sahv kavramına hadislerden bakıldığında ilk olarak “*Ben kulumu sevince artık onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum. Diliyle de her ne murad ederse ona mutlaka ihsan ederim. Bana sığınmak isteyince ona kol kanat gererim, onu muhafaza ederim.*” (Buhârî, 1993, ss. 2384-2385) hadisi gelmektedir. Hadiste geçen Allah'ın muhabbetinden dolayı kulda oluşan vecd halinde sahv hali galip olduğu bildirilmektedir. Zira kul sahv halinde benliğini Hak'ta yok etmesi nedeniyle fenâsı da Hak ile olmaktadır. Ayrıca kul bu durumda Hak ile hareket edip Hak ile eylem ve söylemde bulunmaktadır (Kuşeyrî, 1980, s. 134).

Konuyla alakalı diğer bir hadis ise “*Allah'ım! Bizlere eşyanın hakikati göster.*” (Muteber hadis kitaplarında bulunmamaktadır) şeklindeki rivayettir. Hz. Peygamberin yapmış olduğu bu dua sahv haliyle açıklanmaktadır. Bu itibarla eşyanın bilgisini elde etmek için sahv haliyle uyanık ve ayık bir şekilde bakıp görmek gerektiği bildirilmektedir. Aksi takdirde eşyanın künhüne vakıf olmak pek mümkün değildir. Aynı şekilde Hz. Peygamberin miraç hadisesi sahv kavramıyla izah edilmektedir. Bu bağlamda Hz. Peygamberin miraç hadisesinin her anını sahv haliyle yaşadığı ifade edilmektedir (Hucvîrî, 1980, 2:415).

2.2. Tasavvufta Sahv

Tasavvuf ilminde dinî his ve heyecanların meydana getirmiş olduğu sarhoşluk halinden uyanıp kendine gelmeye sahv, bu hal içinde bulunan kimseye ise sâhî denilmektedir. Diğer bir deyişle sahv; ayıklık, şuur ve idrak haline dönmeyi ifade etmektedir. Ayrıca ifakat, temkin, fark, tefrika ve eşya gibi hususların farkını görebilme halidir. Kelâbâzî bu durumu kişinin temyiz haline geri dönerek iyi ile kötüyü, doğru ile yanlış, hak

ile batılı birbirinden ayırt etmesi olarak tanımlamaktadır. Sahv, manevî sarhoşluk sonrasındaki ayılmayı ifade ettiği için sekr kavramından sonra gelmektedir (Kelâbâzî, 2016, s. 191).

Sahv yolunu tutan Cüneyd-i Bağdâdî, şeriat ve tarikatta nihai noktaya ulaşmış olup zühd, muhabbet ve tarikatta müçtehid seviyesinde bir mutasavvıftır. Hem onunla aynı dönemde yaşayan hem de ondan sonra gelen Bağdad mutasavvıfları Bağdâdî'nin mezhebini benimsemiştir. Cüneyd-i Bağdâdî'ye nispet edilen Cüneydiyye, sahvı esas alan bir tarikattir. Bu tarikat özellikle kendi döneminde şeyhlerin müracaat ettikleri bir yol olmuştur (Attâr, 1991, s. 451). İlk dönem mutasavvıflardan sayılan Amr. Osman el-Mekkî (öl. 297/910) bu hususta örnek olarak zikredilebilir. Kendisi Cüneyd-i Bağdâdî'nin öğrencisi olmakla beraber daima sahv esasına göre hareket etmiş bir sûfidir (Attâr, 1991, s. 487).

İmam-ı Rabbânî (öl. 1034/1624), sahv kavramını şuurlu olma hali olarak ifade etmektedir. Ona göre sahv, tasavvuf yolunun sonuna varma anlamını taşımaktadır. Zira bu yolun sonuna vâsıl olanlar daima sahv yani şuurlu haldedir, bu durum ise kişiye sorumluluk yüklemektedir. Ayrıca sahv halinde olanlar vakte değil vakit onlara uymaktadır. Yani zamana dalıp vakit sarhoşluğu içinde değil zamana hâkim olup her daim uyanıklık halinde olmaktadır. Bunların yanı sıra İmam-ı Rabbânî'ye göre sahv hali nübüvvet makamını temsil etmektedir (Rabbânî, 2017, 1:39, 45, 135, 142). Nitekim nübüvvet makamında her daim uyanıklık hali bulunmaktadır.

3. Tasavvufta Sekr ve Sahv Kavramlarının Mukayesesi

Sekr ve sahv kavramları, seyr-ü sülûk yolundaki sâlikin yaşamış olduğu iki manevî hali ifade etmektedir. Mutasavvıflar, ilahî tecelliler ve manevî keşiflerinin sonucu yaşadıkları hallerin aşamaları için zevk (tatma), şürb (içme) ve reyy (kanma) gibi kavramları kullanmışlardır. Seyr-ü sülûk yolundaki mürid önce zevk, sonra şürb ve son olarak reyy halini yaşamaktadır. Zevk halini yaşayan mürid mahmur veya yarı cezbeli olmaktadır. Şürb halini yaşayan mürid ise sekrân yani kendinden geçmiş olmaktadır. Reyy halini yaşayan mürid ise sâhi yani ayık duruma geri dönmektedir. Sekr sadece vecd sahiplerine münhasır bir durumu ifade etmektedir. Sahv hali ise kişiyi nefsanî hazlardan kurtarmaktadır. Ayrıca sahv, vâridatların etkisinden kurtulma halini ifade etmektedir (Gündüzöz, Kızıler, 2021, s. 162).

Kuşeyrî'ye göre manevî sarhoşluk (sekr) iki kısımdır. Birincisi Allah aşkından kaynaklı sarhoşluk, ikincisi ise Allah'ı müşahede sebebiyle sarhoşluktur. Sekri Hak ile olanın sahvı da Hak ile olmaktadır. Sekri karışık bir nasip olanın sahvı da aynı düzeyde olmaktadır. Kişi sekr halinde o anda müşahede ettiği hal ile ayakta durmaktadır. Sahv halinde ise ilmin müşahedesıyla ayakta durmaktadır. Ancak aralarında elde etmiş oldukları iyilik, güzellik veya hayır açısından fark bulunmaktadır. Şöyle ki kul sekr halinde zorlama olmaksızın tabî olarak Allah'tan nasibini almaktadır. Sahv halinde ise kendi cehd ve gayretini de ortaya koyarak Allah'tan nasibi almaya çalışmaktadır (Kuşeyrî, 1980, ss. 124-125).

Herevî'ye göre sahv, sekrin üstündedir ve bast makamıyla benzer konumdadır. Ayrıca beklemekten müstağnî, talebe ihtiyacı ortadan kaldıran, zorluklardan arınmış bir haldir. Sekr, Hakk'ın katında olmaktadır sahv ise Hak ile beraber olmaktadır. Hak ile beraber olana hiçbir noksanlık zarar veremez, hiçbir illet de ona arız olamaz. Bunların yanı sıra sahv; hayat menzillerinden, cem vadilerinden ve vücud pırlıtlarından sayılmaktadır (Herevî, 1988, s. 121).

Serrâc'a göre sahv ve sekr, gaybet ve huzura yakın iki kavramdır. Fakat sahv ve sekr, gaybet ve huzurdan daha kapsamlı ve üstündür. Söz gelimi sekr ile gaybet arasında benzerlik olmakla beraber aralarında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Sekr, tabiatan neşet etmemiş olması nedeniyle vürudu esnasında tabiat ve duygular değişmemektedir. Gaybet ise gelişi insan tabiatıyla karışık olması sebebiyle vürudu esnasında tabiat ve duygular değişip abdest bozulmaktadır. Ayrıca gaybet gelip geçici, sekr ise devamlıdır. Sahv ile huzur arasındaki farka bakıldığında sahv sonradan olmadır yani hâdistir, huzur ise devamlıdır (Serrâc, 1996, ss. 333-334). Nitekim sahv, sekr sonucunda meydana gelen bir uyanıklık halidir. Huzurda böyle bir durum söz konusu değildir. Diğer bir ifadeyle yaşanan bir halin tecrübesi sonucunda doğmamıştır.

Tasavvufta bazı tarikatlar bu kavramlarla ön plana çıkmaktadır. Örneğin Tayfûriyye sekr, Cüneydiyye sahv, Harrâziye fenâ ve bekâ, Hafifiyye gaybet ve huzur, Seyyâriyye cem ve tefrika kavramlarıyla anılmaktadır. (Hucvîrî, 1980, ss. 237-315).

Sekr mi üstün yoksa sahv mı konusu mutasavvıflar arasında ilk dönemlerden itibaren tartışma konusu olmuştur. Coşkun bir tasavvufî hayat yaşayanlar sekri, temkinli bir tasavvufî hayatı tercih edenler ise sahvı savunmuşlardır. Söz gelimi sekr halini temsil eden Bâyezîd-i Bistâmî (ö. 234/848), sahv halini temsil eden ise Cüneyd-i Bağdâdî (ö. 297/909) olmuştur. (Kara, 2018, s. 126).

Kelâbâzî'ye göre sahv hali sekr halinden daha üstün görülmektedir. Zira sekr halini yaşayan kimse farkında olmadan kötü duruma düşebilir. Ayrıca içine düşmüş olduğu durumun kötülüğünü idrak edemeyebilir. Sekr sahibi temaşa etmiş olduğu fâilin tesiriyle ızdırıp veren şeylerden de haz almaya başlamaktadır (Kelebâzî, 2016 s. 192). Bunu dışında Kelâbâzî'ye göre sekr halinden sora sahv hali yaşanmaktadır. Diğer bir ifadeyle sekr hali tecrübe edilmeden sahv halinin yaşanılması mümkün değildir (Kelebâzî, 2016, ss. 86-88, 96). Hucvîrî'ye göre ise sekrin sonu sahvın başlangıcıdır, gaybetin devamı huzurdur (Hucvîrî, 1980, 1:251, 312).

Sekre karşı sahvı savunan mutasavvıflardan biri de İmâm-ı Rabbânî (öl. 1034/1624)'dir. Kendisinin Kur'ân ve sünnete karşı bir tasavvuf anlayışından son derece uzak olduğu ve daima şeriat sınırları çerçevesinde kalmaya büyük özen gösterdiği bildirilmektedir. Farklı vesilelerle yazmış olduğu mektuplar, özellikle de Mektûbât-ı Rabbânî (Mekktûbât) isimli eseri bu düşüncüyü destekler mahiyettedir (Enginli, 2006, s. 23). Nitekim İmâm-ı Rabbânî'ye göre kaynağı nübüvvet olan ilimler tamamı sahvın kemalinden neşet etmiştir. Dolayısıyla Kur'ân ve sünnete uygun olmayan şey sekr halinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca sekr sahibi mazeretli durumdadır, örnek alınmaya elverişli değildir. Kendisine tâbi de olunmaz. Nitekim örnek alınıp tâbi olunması gerekenler sahv sahipleri ve onlardan sadır olan ilimlerdir (Rabbânî, 2017, 1:143).

Son dönem mutasavvıflarından İsmâil Hakkı Bursevî (öl. 1137/1725) de sekr yerine sahv haline uygun hareket etmeyi tercih etmiştir. Aynı zamanda şahiyyât yerine temkin düşüncesini esas almıştır. Buna binaen ene'l-hak diyen Hallâc-ı Mansûr'u, sırr'ı ortaya çıkardığına inandığı Niyâzî-i Mısırî'yi, Şeyh Bedreddin'i, birtakım Mevlevî, Kalenderî ve Bektaşîler'i tenkit etmiştir (Aynî, 1944, ss. 3-15; Namlı, 2001, 21:103-104).

Sonuç

Sözlükte sarhoş olmak, içki içmek manasına gelen sekr, tasavvuf ilminde farklı bir mana kazandığı anlaşılmaktadır. Çünkü tasavvufta sekr, maddî sarhoşluğun dışında daha çok manevî sarhoşluğu ifade etmektedir. Maddî sarhoşluk, insanın dünyevî zevklerin etkisiyle aklî melekelerini yitirmesidir. Manevî

sarhoşluk ise kişinin, Allah'ın tecelli ve güzellikleri karşısında hayrete düşerek his ve şuur âleminin ötesine geçmesidir.

Tasavvufta sekr, değişik şekillerde tanımlanmakla beraber genel olarak sâlikin, seyr-ü sülûk esnasında kalbine ansızın gelen ilham sebebiyle kendinden geçmesini veya bayılmasını ifade etmektedir. Sekr kavramının doğrudan bu mana yönüyle Kur'ân ve hadiste geçmediğini söylemek mümkündür.

Sekr kavramının kişinin Allah'ın yarattığı mahlûkat karşısında hayranlığın ifadesi olarak kendinden geçip coşması anlamında kullanılması Kur'ân'ın zâhirine ters gözükmektedir. Fakat bu kavram, insanın her şeyden bağını kopararak aklî, fiilî ve hissî melekelerini devre dışı bırakması anlamında kullanıldığında, Kur'ân'ın tasvip etmeyeceği bir hale dönüşmesi mümkün gözükmektedir. Diğer bir husus ise sûfiler tasavvuf ilminde kullandıkları kavramların büyük bir çoğunluğunu Kur'ân'dan ilham alarak şekillendirmişlerdir. Bu kavramlar kimi zaman ayetlerin zâhiri manalarına dayandırılırken kimi zaman da bâtinî, diğer bir ifadeyle tasavvufi yorumlara dayandırılmıştır. Bu açıdan bakıldığında sekr ve sahv kavramlarının daha çok tasavvufi yorumlar çerçevesinde şekillendiğini söylemek mümkündür.

Her ilim dalının kendine ait kavramları bulunmaktadır. Tasavvuf ilminin de tarihi seyri içinde kendine ait kavramları oluşmuştur. Diğer islamî disiplinlerde olduğu gibi tasavvuf da kendine ait kavramları Kur'ân ve sünnetten esinlenerek oluşturmuştur. Söz konusu sekr ve sahv kavramlarının bu düşünce doğrultusunda şekillendiğini söylemek mümkündür. Konun diğer bir yönü ise özellikle tasavvuf ilmindeki kavramlar anlaşılması zor olan mevzuların daha kolay anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Sekr ve sahv kavramlarının da benzer görev üstlendiği görülmektedir. Zira sekr, şuur halinin yitirilmesi kadar kuvvetli bir manevî tecrübeyi ifade etmektedir. Sahv ise sekr halinden dolayı yitirilen şuurun tekrardan kazanılması anlamını taşımaktadır. Diğer bir deyişle aklî ve kalbî olarak yeni bir manevî uyanışı ifade etmektedir. Dolayısıyla tasavvufun daha çok kâl değil hâl ilmi olması kavramlara yüklenen manaları daha derin kılmaktadır. Nitekim sekr ve sahv kavramlarıyla alakalı elde edilen bilgiler bu hakikati doğrulayıcı mahiyettedir.

Tasavvuf klasiklerinde genel olarak kavramlar makam ve hal olarak iki kısımda incelenmektedir. Makam ile hal arasından bazı benzerlikler olsa da genel olarak yaşanan manevî halin durumuna göre diğer bir ifadeyle kavramların niteliğine göre makam ve hal şeklinde ikili tasnif yapılmaktadır. Bu hususta genel bir ifade kullanmak gerekirse şayet kavram geçici bir duyguyu içeriyorsa hal; sürekli olan bir duyguyu içeriyorsa makam olarak adlandırılmaktadır. Bu anlamda sekr ve sahv kavramlarına hal demek daha doğru olacaktır. Ayrıca Allah'a olan muhabbetten dolayı yaşanan sekr halinde sürekli olarak kalınması tasavvufi açıdan uygun gözükmektedir. Makbul olan sekr halinde belli bir süre kaldıktan sonra sahv haline geçilmesidir. Zira tasavvufta hale hâkim olmak ona mahkûm olmaktan daha değerlidir.

Sekr ve sahv kavramlarının mukayesesi yapıldığında ise mutasavvıflar arasında farklı değerlendirmelerin mevcut olduğu görülmektedir. Bazıları sekr halini üstün görürken bazıları da sahv halini üstün görmektedir. Her iki zümrenin kendine göre delilleri bulunmaktadır. Sekrin üstün olduğunu savunan mutasavvıflar sekr halinde kişinin benliğini Allah'ın varlığında yok ettiğini, söylem ve fillerinin Allah'a isnad edildiğini ve bu durumda Allah'a ile kul arasında perdenin kalktığını bildirmektedirler. Sahvın üstün olduğunu savunanlar ise kişinin sahv halinde bilinçli olduğunu, iyi ile kötüyü birbirinden ayırt edebildiğini ve Hakk'ı temaşa edebildiğini belirtmektedirler. Ancak mutasavvıflar arasındaki bu ihtilafın birbirlerini reddetme boyutunda olmadığını söylemek mümkündür.

Son olarak sekr ve sahv hallerinin muhabbet, aşk, vecd, cezbe, zevk, şürb, reyy gibi kavramlarla irtibatlı olduğu anlaşılmaktadır. Kişi öncelikle Allah'a olan muhabbetinden dolayı kalbinde kuvvetli bir manevî çarpıntı yaşamaktadır. Yaşadığı bu vecd hali sonrasında Allah kişiyi kendine çekip yakınlaştırmaktadır (cezbe). Daha sonrasında kişi irfan ışığını tadarak (zevk) ilahî ikram olarak sunulan aşk şarabından içmektedir (şürb). Bunun sonucunda ise manevî sarhoşluk meydana gelmektedir (sekr). En sonunda kişi manevî hazza doyma (reyy) halini yaşayarak ayık durumuna geri dönmektedir (sahv).

Kaynakça

- Aclûnî, M. (2000). *Keşfü'l-Hafâ*. thk. Yusuf İbn. Mahmud Hâce Ahmed. Dımaşk: Mektebü'l-İlmi'l-Hadîs.
- Akkuş, M. (1996). Gaybet. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. (Cilt. 13, s. 409).
- Âlûsî. Ş. (1995). *Rûhu'l-Meânî*. thk. Ali Abdülbârî Atiyye. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Attâr, F. (1991). *Tezkiratü'l-Evliya*. Çeviren: Süleyman Uludağ. İstanbul: Erdem Yayınları.
- Buhârî, M. (1993). *el-Câmiu's-Sahîh*. Beyrut: Dâr-u İbn Kesîr.
- Cebecioğlu, E. (2017). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. İstanbul: Otto Yayınları.
- Cürcânî, Ş. (1997). *et-Târîfât*. Çeviren: Arif Erkan. İstanbul: Bahar Yayınları.
- Demirci, M. (1997). Hal. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. (Cilt. 15, ss. 216-218)
- Erkaya, E. (2015). *Kur'an Kaynaklı Tasavvuf Kavramları*. (Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Ferâhîdî, A. (2003). *Kitâbü'l-Ayn*. thk. Abdülhamid Hindavî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Fîrûzâbâdî, M. (1998). *Kâmûsü'l-Muhîd*. thk. Muhammed Naim el-Araksusî. Beyrut: Müessetür-Risâle.
- Gündüzöz, Güldane & Kızıler H. (2021). *Tasavvuf*. İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Herevî, M. (1988). *Kitâb-u Menâzilü's-Sâirîn*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Hucvîrî, C. (1980). *Keşfü'l-Mahcûb*. Beyrut: Dâru'n-Nahdati'l-Arabiyye.
- İbn Acibe, M. (1998). *el-Bahru'l-Medid fî Tefsiri'l-Kur'ani'l-Mecid*. thk. Ahmed Abdullah el-Kuraşî Raslan. Kahire: el-Hey'etü'l-Mısriyyeti'l-Amme li'l-Kitab.
- Kabakçılı, O. (2015). Kur'an Açısından Sekr ve Sahv Halleri, *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 2 (2)*, 219-228.
- Kara, M. (2018). *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Kartal, A. (2009). Sekr. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. (Cilt. 36, ss. 334- 335).
- Kartal, A. (2009). Metafizik Dönemden Geriye Bakma - İbnü'l Arabî'nin İlk Sufilerin Bazı Görüşleri Hakkındaki Eleştirileri. *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 9 (23), 369.
- Kâşânî, A. (2010). *Misbâhu'l-Hidâye ve Miftâhu'l-Kifâye-Tasavvufun Ana Esasları*. Çeviren: Hakkı Uygur. İstanbul: Kurtuba Yayınevi.
- Kayserî, D. (2013). *Tasavvuf İlmîne Giriş*. Çeviren: Muhammed Bedirhan. İstanbul: Nefes Yayınları.
- Kelâbâzî, M. (2016). *Doğuş Devrinde Tasavvuf-Taarruf*. Çeviren: Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Kırcı, R. (2021). *Ebû Alî el-Fârisî'nin Sarf İlmindeki Yeri*. Ankara: Fecr Yayınları.
- Kuşeyrî, A. (1980). *Risâle-i Kuşeyrîyye*. Çeviren: Ali Arslan Aydın. İstanbul: Arslan Yayınları.
- Kuşeyrî, A. (2013). *Letâifü'l-İşârât*. thk. Seyyid Abdülganî Zâyid. Mısır: Dâru'l-Ğad Cedîd.
- Manzûr, M. (ty.). *Lisânü'l-Arab*. thk. Abdullah Ali Kebir, Muhammed Ahmed Hasbullah, Hâşim Muhammed Şâzelî. Kahire: Dâru'l-Maârif.

- Müslim, H. (2006). *el-Câmiu's-Sahih*. Dımaşk: Dâru't-Tayyibe.
- Namlı, A. (2001). İsmail Hakkı Bursevî. *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. (Cilt. 23, ss. 102- 106).
- Rabbânî, S. (2017). *Mektûbât Tercümesi*. Çeviren: Hüseyin Hilmi Işık. İstanbul: Hakikat Kitabevi Yayınları.
- Schimmel, A. (2004). *İslamın Mistik Boyutları*, Çeviren: Ergun Kocabıyık. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Serrâç, A. (1996). *el-Lüma-İslâm Tasavvufu*. Çeviren: Hasan Kamil Yılmaz. İstanbul: Altınoluk.
- Uludağ, S. (2003). Makam. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. (Cilt. 27, s. 410).

Structured Abstract

Just like every branch of science, Sufism has its own method, expressions and terminology. It is important to define these concepts in a way that reflects their true nature and scope to appreciate them correctly. Sūfi terminology emerged in the early periods of Sufism and has gradually developed until today. Therefore, particularly during the period of Sufism and tariqas, many works were written to explain Sūfi terms. As Sufism is a science of behaviour rather than that of verbal language, it is rather challenging to understand the concepts in this field. Only highly competent people can fully understand the depth of meaning in Sūfi terms. The depth of meaning of Sūfi terms is mostly attributed to lived spiritual experiences. In other words, the reason why the concepts of this science are difficult to understand is that Muslims try to lead their lives based on the principles of taqwa. One could say that the notions of sakr (intoxication) and sahw (sobriety) have a depth of meaning in this sense. Sakr, which literally means drunkenness and drinking, has a different meaning in Sufism because it refers to spiritual intoxication rather than material intoxication in this specific domain. Material intoxication is the loss of one's mental faculties under the influence of worldly pleasures. Spiritual intoxication, on the other hand, happens when a person is astonished by the manifestations and beauties of Allah and goes beyond the realm of sense and consciousness. In other words, sakr and sahw refer to two distinct spiritual states experienced by the disciple on the path of Sayr al-Suluk. The present study revealed that these concepts are mentioned as maqams in some Sūfi works, but mostly as states in others. Furthermore, it was seen that sakr, the state of being intoxicated, is always mentioned together with sahw, the state of being sober. It was also observed that the states of fanā' and baqā' were reached following the states of sakr and sahw. Finally, it was found that these concepts take on special importance in Sūfi terminology and are evaluated mostly in connection with Junaid al-Baghdādī's criticism against the ideas of Bāyazīd al-Bistāmī (d. 234/848). In Sufism, although defined in different ways, sakr often refers to a disciple's fainting or losing consciousness, due to the inspiration that suddenly comes to his heart during Sayr al-Suluk. Sakr is not directly mentioned in the Qur'ān and hadīth in such a sense. The use of this term in the sense of losing consciousness and being ecstatic as an expression of admiration in the face of the creatures created by Allah does not run counter to the Qur'ān. However, when this concept is used in the sense that the human being isolates himself from everything and disables his intellectual, verbal and sensory faculties, it may possibly turn into a state that the Qur'ān disapproves of. Another point is that Sūfis have shaped most of the concepts they use in Sufism by deriving inspiration from the Qur'ān. While these concepts are sometimes based on the literal meanings of the verses, they are sometimes based on bātinī (Sūfi) interpretations. Therefore, it is possible to say that the notions of sakr and sahw mostly grow upon Sūfi interpretations. Each branch of science has its own concepts. Sufism has also formed its own concepts in the course of its history. As in other Islamic disciplines, Sufism has developed its own concepts by taking inspiration from the Qur'ān and Sunnah. It is possible to say that the concepts of sakr and sahw were introduced in this way. Another aspect of the issue is that the key concepts in Sufism facilitate the comprehension of complex subjects. Sakr and sahw clearly fulfil a similar task. This is because sakr expresses a spiritual experience as strong as the loss of consciousness. Sahw, on the other hand, means regaining the consciousness lost due to the state of sakr. In other words, it refers to a new spiritual awakening in one's mind and heart. Therefore, the fact that Sufism is more of behaviour than of verbal language deepens meanings attributed to the concepts. The information obtained about the concepts of sakr and sahw also confirm this. In Sūfi classics, concepts are generally analysed in the categories of maqām and hāl. Although there are some similarities between maqām and hāl, a binary classification with the categories of maqām and hāl is used, based on the state of the spiritual state experienced, in other words, according to the nature of the concepts. Globally considered, if the state is characterised by a temporary emotion, it is called a hāl; if it includes a permanent emotion, it is called a maqām. Therefore, it would be more accurate to call the concepts of sakr and sahw as a hāl. Moreover, it hardly seems appropriate from the Sūfi point of view to continuously stay, due to the love for Allah, in the state of sakr. What is acceptable is to stay in a state of sakr for some time and then switch to the state of sahw, particularly because mastering the state is more valuable than being enslaved by it in Sufism. A comparison of the concepts of sakr and sahw reveals different evaluations among the Sūfis. While some consider the state of sakr superior, others favour state of sahw, each group with their own arguments. The Sufis who advocate the superiority of the state of sakr note that in such a state, the person's ego disappears in the presence of Allah; his words and actions are attributed to Allah, and therefore the veil between Allah and His servant is removed. Those who argue for the superiority of sahw claim that a person remains conscious during this state, can distinguish between the good and evil and can contemplate the Haqq.

However, it is possible to say that this disagreement among the Sufis does not imply the rejection of each other. Finally, it is clear that the states of sakr and sahw are intertwined with such notions as affinity, love, wajd, jazba, pleasure and shurb. The person initially experiences a strong spiritual palpitation in his heart due to his love for Allah. After this state of wajd, Allah draws him closer to Himself (jazba). The person then tastes the light of wisdom (pleasure) and drinks the wine of love offered as a divine treat (shurb). As a result, a state of spiritual intoxication occurs (sakr). Finally, the person regains his sobriety (sahw) after experiencing spiritual pleasure.